

духовні цінності, що були накопичені минулим поколінням, а саме з тих часів, як була прийнята християнська віра св. Володимиром Великим на Україні.

На сьогоднішній день Міністерством освіти і науки України було встановлено в галузі освіти ряд нормативно-правових документів. Зокрема, у Законі України «Про дошкільну освіту» (роз. 1, стор. 4, п. 3) зазначено: дошкільний вік – період в житті дитини від народження до 7 років, базовий етап фізичного та духовного становлення. У документі здійснено визначення завдання дошкільної освіти – сприяти фізичному, психологічному і духовному здоров'ю дитини, набуттю нею життєвого досвіду, формувати в молодого покоління основні норми загальнолюдської моралі. У Базовому компоненті дошкільної освіти увагу педагогів спрямовано на головні лінії розвитку фізичного, психологічного та морально-духовного здоров'я, формування особистісних цінностей як своєрідного внутрішнього стержня. Програма «Впевнений старт» націлює на виховання в дітей моральних якостей особистості (доброти, чуйності, товариськості, взаємодопомоги, толерантності, чесності, справедливості). У програмі «Українське дошкілля» вперше виділено рубрику «Духовне виховання», в якій визначено мету: сприяти засвоєнню уявлень про духовний ідеал людини, збагаченню власного емоційного досвіду дітей та виробленню певного ставлення до себе; дати уявлення про те, що в народі засуджуються негативні вчинки людей, які називають словом «гріх». До нашого мовлення ввійшли поняття: «грішити» – порушувати норми співжиття; «брати гріх на душу» – робити щось усупереч власній совісті.

Проведене дослідження свідчить, що князь Володимир здійснив вагомий внесок у розвиток проблеми духовно-морального виховання дошкільників. Здобутки Київської Русі в галузі освіти відбивають закономірність, яка полягала в тому, що тільки державність народу спроможна гарантувати всебічний розвиток шкільництва, науки, культури. Педагогічний здобуток св. Володимира Великого переконує в тому, що розбудова держави повинна здійснюватися на основах християнської віри та культури, яка була започаткована в Київській Русі. Узагальнення історико-педагогічної спадщини переконує, що освітній процес у дошкільному навчальному закладі повинен бути направлений на створення відповідного мовленнєвого середовища, спрямованого на набуття мовленнєвої компетенції дошкільників та їх духовного зростання. З огляду на це важливим є вдосконалення комунікативних умінь педагогів.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. – 2012. – № 7. – 23 с.
2. Богуш А. Духовність у вимірі мистецтва / А. Богуш // Дошкільне виховання. – 2013. – № 9. – 46 с.
3. Власто А. Запровадження християнства у слов'ян. Вступ до середньовічної історії слов'янства; переклад з англійської Р. Ткачук, Ю. Терех К. : Юніверс, 2004. – 496 с.
4. Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 3. – 407 с.
5. Дихал Є. Духовно-моральний розвиток дитини в дитсадку / Є. Дихал // Дитячий садок. Управління. – 2016. – вересень. – № 9. – 63 с.
6. Долинна О. Розвивати духовний потенціал особистості дошкільника / О. Долинна // Дошкільне виховання. – 2013. – № 9. – 53 с.
7. Хрестоматія тисячоліття хрещення Русі-України. – Філадельфія. – Торонто. – 1986. – 319 с.

Анна Шкарупа

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА Г. Г. ВАЩЕНКА

У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ ХХІ СТОЛІТТЯ

(ПРИСВЯЧЕНО 140-РІЧЧЮ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ПЕДАГОГА)

Одним із найцінніших надбань української педагогіки є творча спадщина Григорія Григоровича Ващенко. Це передусім "Виховний ідеал", "Система навчання", "Виховання любові до Батьківщини", "Організаційні форми навчання", "Виховна роль мистецтва", "Засади естетичного виховання" та ін. У численних працях Г. Ващенко обґрунтував концепцію, програму, методологію і методику виховання, озброїв нас підходами, як саме належить формувати українського патріота, тобто нормального громадянина нормальної держави. Маючи неабиякий досвід у вчителюванні, вчений виокремив яскравий образ виховного ідеалу, переосмислив систему освіти. Він наголошував, що вчитель має спонукати дитину до самовиховання, самоосвіти, самовдосконалення, адже активна

дитина має здібності для розвитку. "Виховання мусить бути побудоване так, щоб дитина весь час відчувала себе його суб'єктом, себто свідомо прагнула до певної мети, розкривала кращі свої сили, вложені в неї природою, виховувалася на творчу, повноцінну особистість" [4].

Народився вчений у селянській сім'ї на Полтавщині, а навчався в Роменському духовному училищі, Полтавській духовній семінарії, Московській богословській академії. Викладав у Полтавському єпархіальному училищі, потім у Кутаїській гімназії, у Полтавському вчительському інституті, вчителював у Тульчині й Ромнах, був директором учительської семінарії. З 1918 р. — доцент, згодом професор педагогіки історико-філологічного факультету Полтавського народного університету. Протягом 1920—1923 рр. працював в учительській школі у с. Білики Кобеляцького повіту. З 1923 р. — професор, завідувач кафедри педології та педагогіки Полтавського інституту народної освіти. Тут написав підручник для студентів-педагогів "Загальні методи навчання" (1928 р.), що став головним твором педагога. В 1936—1940 рр. він викладав у Сталінградському педінституті, потім повернувся на попереднє місце праці. З 1942 р. — на еміграції; професор Українського Вільного університету і Богословської академії УАПЦ у Мюнхені, з 1950 р. — її ректор [2].

Ознайомившись із творчістю педагога, я виявила, що Г.Г.Ващенко будує українську національну систему освіти, яка включає ідеалістичне світосприймання, християнська мораль, високий рівень педагогічних наук, організація педагогічних досліджень. Г.Г. Ващенко пропонує авторську систему освіти у вільній Україні. Перший ступінь – передшкільне і дошкільне виховання, мета якого – материнський догляд або ясла для дітей до трьох років, а також дитячий садок для дітей від трьох до шести років. Потім початкова школа, в якій навчаються діти від шести до чотирнадцяти років. На думку Г.Г.Ващенко, у середній школі мають навчатися підлітки від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Далі юнаки та дівчата від вісімнадцяти до двадцяти двох – двадцяти трьох років можуть продовжувати навчання у вищій школі, тобто в університетах, вищих технічних школах, педагогічних інститутах, академії мистецтв, консерваторії, військовій академії. Слід зазначити, що професор Г.Г.Ващенко визначив такі важливі складові системи освіти в Україні, як позашкільна освіта та науково-дослідні установи (тобто Академія наук, Академія педагогічних наук).

На думку Г.Г.Ващенко, функціонування цієї системи неможливе без зв'язку з родиною. Важливу роль у вихованні відіграють також молодіжні організації, включені до освітньо-виховної системи. Він відстоював гармонійне виховання усіх трьох елементів душі: розуму, почуттів і волі відповідно до обдарованості та інших природних властивостей людини. Джерелом високоморальних людських цінностей є християнство.

В Україні Г. Г. Ващенко як вченого та новатора почали вивчати лише в останнє десятиліття ХХ ст., але його твори мають неабияку цінність для педагогіки в цілому. Свої глибокі знання з педагогіки і психології Г. Ващенко розкрив у таких працях, як "Виховання волі і характеру", "Основи естетичного виховання", "Виховання любові до Батьківщини", "Виховна роль мистецтва", "Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру", "Проект системи освіти в самостійній Україні", "Система навчання", "Організаційні форми навчання", "Загальні методи навчання", "Виховний ідеал", "Завдання виховання української молоді", "Релігія і майбутнє людства", "Основні лінії у розвитку советської педагогіки і школи", "Соціалізм й індивідуалізм у світлі християнства", "Виховання мужності і героїзму", "Релігійне виховання молоді", "Хвороби в галузі національної пам'яті", "Психологія в СРСР", "Традиційне коріння більшовицького тоталітаризму і підступництва", "Український ренесанс ХХ ст.", "Мораль християнська і комуністична", "Виховання статевої чистоти і стриманості", "Виховання чесноти і принциповості", "Виховання пошани до батьків і старших", "Педагогічна наука в СРСР" та багатьох наукових і публіцистичних статтях.

Однією із найвідоміших праць Г.Г. Ващенко вважається підручник для педагогів, молоді і батьків "Виховний ідеал" (Полтава, 1994), в якому він дослідив і порівняв такі виховні ідеали: християнський, загальноєвропейський, український національний, націонал-соціалістичний і більшовицький.

"Розв'язуючи питання про цілі виховання сучасної української молоді, ми мусимо рахуватись не лише з нашими традиціями, а з тими завданнями, що ставить перед нами сучасне й майбутнє, а також прийняти до уваги психічні властивості нашого народу, як позитивні, так і негативні" [3].

Найважливішою засадою виховання, на думку вченого, була ідея народності. Слідом за нею – релігія, адже він стверджував, що школа має виховувати глибоко віруючих християн. Третя основа виховання – наука, а остання, але не менш важлива, – розумова та фізична праця, що комплексі формують гармонійно розвинену особистість.

Останнім часом загострюється питання патріотизму та громадського українського народу. В праці «Виховний ідеал» вчений зазначав, що для того, щоб виховати в українській молоді міцну волю

і суцільність характеру, необхідно перш за все прищепити їй прагнення до високої мети, що об'єднувала б українців як народ. "Такою метою є благо і щастя Батьківщини. (...) Гаслом, під яким має провадитися виховання української молоді, є: Служба Богові й Батьківщині. Перша абсолютна вартість для молоді є Бог, друга Батьківщина. Молодь мусить чітко уявляти собі, в чім благо Батьківщини" [3]. На думку вченого, завдання служити Батьківщині мусить бути усвідомлене як особистий обов'язок перед нею.

Ще одна фундаментальна праця, яка багато років не втрачає своєї актуальності, – підручник Г.Г. Ващенка "Загальні методи навчання" (1927 р.), який через кілька років після видання був заборонений, а самого педагога звільнено з роботи із звинуваченням в українському буржуазному націоналізмі.

Книга знайомить з науково-педагогічною спадщиною Григорія Ващенка, яка присвячена розкриттю проблем в історико-освітньому і теоретичному аспектах. Тоді за його підручником вчилися у всіх українських педагогічних інститутах та технікумах.

Вчений наголошував на використанні активних методів навчання. "Пасивні методи навчання, навіть методи наочні, мають ту основну хибу, що не розвивають у дітей ініціативи та самостійної думки. Тим-то вони можуть дати ще дітям знання, але не вироблять з них людей, здатних до творчої роботи чи то в галузі теоретичній, чи практичній.(...) Тут треба організувати дітей для роботи, збудити в них інтерес до неї, зуміти скерувати їх певним шляхом, зуміти допомогти дітям і відповісти на їхні запитання. Така робота вимагає і більшого педагогічного такту, і кращого підготування, ніж робота з пасивними методами. Тому ми не бачимо швидкого переходу від пасивних методів до активних. Навпаки, в історії педагогічної практики помічається тільки поступова активізація старих пасивних методів" [4].

На думку вченого, треба так перебудувати навчально-виховний процес, щоб учні не були пасивним об'єктом його, щоб вони брали активну участь у ньому під керівництвом педагогів. "Школа мусить стати для них маленькою батьківщиною, яку вони люблять і честю якої вони дорожать, яку вони разом з педагогами розбудовують (...) Школа мусить використовувати кожний момент своєї роботи не тільки для того, щоб дати учням знання, а й для того, щоб виховати з них повновартісних, всебічно розвинених людей і добрих громадян своєї Батьківщини" [4].

Велику увагу педагог приділяв рідному слову, адже мова відбиває в собі психологію, культурні здобутки народу і навіть його зв'язки з іншими народами. Це питання і на сьогоднішній день залишається актуальним, тому вчителі мають відкрити для учнів глибокий сенс слів, їх історію у зв'язку з історією національної культури.

"Виховання волі і характеру" - не менш важлива праця педагога, в якій він описував процес виховання любові до Батьківщини, чесності й принциповості, героїзму, дисциплінованості, пошани до батьків і старших.

Ващенко зазначає, що виховання мусить бути органічно зв'язане із самовихованням. Батьки і школа, керуючи процесом формування особистості дитини, мусять розвивати в неї активність і почуття відповідальності не тільки за свою працю, а й за поведінку взагалі. З кожним роком перебування дитини в школі ініціатива та активність її мають поширюватися і поглиблюватися так, щоб учень, кінчаючи школу, виходив з неї людиною з виробленими основними позитивними рисами вдачі та знаннями й навичками, потрібними для дальшої праці над собою [5].

У своїй праці вчений проаналізував педагогічну діяльність таких педагогів, як Сократ, Платон, Ян Амос Коменський, Песталоцці, Фребель, Сковорода, Ушинський, і дійшов до висновку, такі педагоги заслуговують на всяку пошану як від сучасників, так і від нащадків, бо вони ставилися до навчання як до мистецтва, а не ремесла. Г. Г. Ващенко зазначав, що коли педагог не має виробленого ідеалу, не прагне свідомо до реалізації його, а дивиться на свою працю як на службу, що забезпечує йому існування, то в таких умовах його праця буває позбавлена всяких елементів творчості і стає для нього самого нецікавою, а часто й нудною. Як правило, учні не люблять такого педагога, бо й він не любить їх, і усе це загострює відношення між дітьми та вчителями. Тому сучасний вчитель має з креативом планувати учбовий процес, щоб діти на уроках були максимально зацікавлені та прагнули отримувати знання.

У загальному контексті культурних здобутків України творча спадщина Г.Г. Ващенка є глибоко національною за своїм змістом та доцільні в сучасній системі освіти. Підсумовуючи, можна виокремити основні положення, актуальні для підготовки вчителів ХХ ст., такі як :

- Спонукати учня до самовиховання, самовдосконалення;
- Прищепити учням прагнення до високої мети, що в подальшому допоможе їм згуртуватися та бути здоровим патріотом Батьківщини;
- Приділяти велику увагу рідному слову та українській мові в процесі навчання;

- Використовувати активні методів навчання тощо.

Список використаної літератури

1. Григорій Ващенко. Моя автобіографія // Наукові записки (УВУ). — Мюнхен, 1963. — Ч. 7. — С. 5-9.
2. Білоусько О. А., Ревезук О. П., Ревезук В. Я. Новітня історія Полтавщини (І половина ХХ ст.). Стор.185
3. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Т. 1 / Г. Ващенко ; Пед. т-во ім. проф. Г. Ващенка. — 3-є вид. — Полтава : Полтав. вісн., 1994. — 191 с.
4. Ващенко Г. Загальні методи навчання [Текст] : підручник для педагогів. Т. 2 / Г. Ващенко. - К. : Українська Видавнича Спілка, 1997. - 441 с.
5. Ващенко Г. Виховання волі і характеру : [підруч. для педагогів] / [Всеукр. пед. Т-во ім. Г. Ващенка]. — К. : Школяр, 1999. — 385 с.

Марина Тихоненко

ВИКОРИСТАННЯ ПРОВІДНИХ ІДЕЙ Г.Г. ВАЩЕНКА У ДИДАКТИЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ (ДО 140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОГО ПЕДАГОГА)

*«Розв'язуючи питання про цілі виховання
сучасної української молоді,
ми мусимо рахуватися не лише
з нашими традиціями, а й з тими
завданнями, що ставить перед
нами сучасне і майбутнє».*

Г.Г. Ващенко

Сучасна Україна нині знаходиться на етапі розбудови своєї незалежної держави, тому проблеми творення і розвитку національної освіти та науки постає гостро саме зараз. Також актуальними є питання про принципи виховання та навчання підростаючого покоління і молоді: саме із прийняття нового *Закону України про освіту* ми починаємо відходити від командно-авторитарних принципів навчання, а спираємося на *людиноцентризм, гуманізм та демократизм*, які покликані виховати цілісну всебічно розвинену особистість. Розв'язання зазначених вище проблем потребує нового погляду на мету та завдання навчально-виховного процесу у середній та вищій школі і його побудову на основі демократичних та національних цінностей європейської курсу незалежної України. Ми вважаємо доцільним звернення до історії розвитку вітчизняної педагогічної думки, адже саме там знаходимо витoki та провідні ідеї, які є актуальними і у наш час.

Метою нашої статті є аналіз основних ідей та поглядів видатного українського педагога-науковця *Григорія Ващенка* та їх використання у дидактичному процесі закладу вищої освіти.

Дослідженням постаті вченого та аналізом його педагогічних праць займалися: А. Бойко, Г. Бугайцева, О. Гук, Т. Дзюба, В. Довбня, О. Коваль, А. Марушкевич, Л. Петренко М. Стельмахович. Вибір нами зазначеного напрямку дослідження зумовило те, що життя і діяльність Григорія Ващенка є певною «білою плямою» в історії української педагогіки, тому є невідомою широкому загалу і досконало незнаною.

Інноваційний розвиток освіти в Україні, який ми простежуємо в останні роки, суттєво вплинув на освітньо-виховний процес школярів та студентів: нині педагоги шукають нові методики та підходи для кращого засвоєння знань та їх подальше практичне застосування, тому звернення до праць визначних педагогів, зокрема Г. Ващенка, є джерелом ідей, які є актуальними та необхідними зараз.

Г.Г. Ващенко — визначний український науковець, що присвятив вивченню та створенню національної педагогіки понад тридцять років свого життя. Найвизначнішими його працями є: «Загальні методи навчання» (1929), «Виховний ідеал» (1946), «Виховання волі і характеру» (1952-1957), «Основи естетичного виховання» (1956). На думку зарубіжних дослідників, Г.Ващенко є творцем повного курсу національної педагогіки, яка відповідає засадам народного виховання. Спираючись на його виховний ідеал, ми виокремлюємо такі основні ідеї, які є актуальними для виховання молоді у сучасних закладах вищої освіти: